

ОСВІТА ТЕРНОПІЛЬЩИНИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ СУСПІЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Забезпечення доступної та якісної шкільної освіти належить до головних функцій сучасної держави. Інвестиції у середню освіту – це інвестиції в людський капітал країни, який стає особливо важливим тепер, коли економічне зростання дедалі більше залежить від високих технологій та навичок, що дозволяють працювати з цими технологіями. Однак на практиці державі важко раціонально спланувати розподіл коштів на середню освіту і при цьому гарантувати високу віддачу від інвестицій. Для вирішення цієї проблеми важливо проаналізувати шкільну мережу, її вартість для держбюджету та те, наскільки вона виконує свої основні функції і чи надає в рівній мірі хорошу освіту усім учням країни.

Аналітичний центр CEDOS зібрав наявну статистику, пов'язану з українською шкільною мережею, використавши дані Держстату, Міністерства фінансів, Українського центру оцінювання якості освіти (УЦОЯО) та Інформаційної системи управління освітою (ІСУО). Кінцевим результатом стала «Шкільна карта України», доступна зараз на сайті CEDOS у бета-версії. Що може розповісти база даних «Шкільної карти» в контексті якості освіти та її вартості для бюджету? [2].

Аналітики з'ясували, що, починаючи з 1991 р., по всій країні припинили роботу близько 5 тисяч середніх загальноосвітніх навчальних закладів. Особливо активно закриття шкіл відбувається в останні роки. Так, у 2013/14 навчальному році були призупинена робота 276 шкіл, у 2014/15 – 214, у 2015/16 – 234, протягом 2016/17 навчального року – ще 241. З відкриттям нових закладів усе, на жаль, не настільки жваво: відомо, що у 2012/13 році в експлуатацію прийняли 15 шкіл (це на всю країну!), у 2013/14 – 9, 2014/15 – 5, наступного року – 4 і у 2016/17 – лише 1 [2].

Кількість учнів після здобуття Україною незалежності у 1991 р. дещо виросла, з 7 мільйонів 131 тисяч до 7 мільйонів 142 тисяч, поки у перший клас продовжували йти діти, народжені у 80-і роки. До початку 2000-х років ситуація змінилась: дітей стало менше і школи почали закривати швидшими темпами, ніж відкривати нові. Протягом наступних 13 років кількість учнів скоротилась на 37.8%, тоді як шкіл стало менше на 13.1%. Учителів за цей самий період стало менше тільки на 11.8% [2].

За кількістю учнів на вчителя Україна має один із найнижчих показників у світі, поряд з іншими постсоціалістичними країнами.

З метою аналізу шкільної мережі області, її вартості для держбюджету, у листопаді 2018 р. центром моніторингу якості освіти, ЗНО та аналітичної діяльності проведено регіональне моніторингове дослідження «Освіта

Тернопільщини в цифрах і фактах».

У 2018/19 навчальному році в Тернопільській області функціонує 783 заклади освіти. З них 58 шкіл знаходиться у містах обласного значення, 275 шкіл – в об'єднаних територіальних громадах і 450 – у районах області [1].

Міста обласного значення

У містах обласного значення є 58 закладів загальної середньої освіти. У 30 закладах освіти працює від 50 до 80 вчителів. До 100 учнів навчається у 4 закладах міста Тернополя. Більше 1000 учнів навчається в 11 школах міста Тернополя. Більше 100 четвертокласників нараховується у 13 школах. Більше як 100 учнів є у 9 класах 4 закладів освіти міста Тернополя. Менше 10 одинадцятикласників у школі налічують 4 заклади освіти у містах обласного значення. У 6 закладах освіти нараховується більше як по 50 випускників у школі. У 28 школах міста Тернополя витрати на 1 учня у 2017 р. становили менше 10 тисяч гривень. Більше 20 тисяч гривень вартує навчання 1 учня у 4 закладах освіти [3].

Об'єднані територіальні громади

В об'єднаних територіальних громадах функціонує 274 заклади загальної середньої освіти.

Августівська загальноосвітня школа І-ІІ ступенів та Великоплавчанський навчально-виховний комплекс «Загальноосвітня школа І-ІІ ступенів – дошкільний навчальний заклад» Козівського району у 2018/19 н. р. перейшли до Зборівської ОТГ. Багато шкіл, що функціонують в ОТГ, стали філіями – у Борщівському, Лановецькому, Тернопільському, Теребовлянському районах.

14 шкіл надають освітянські послуги у селищах міського типу, 15 – у містах, всі інші розміщені у селах об'єднаних територіальних громад.

Від 1 до 10 вчителів працює у 73 школах ОТГ, більше 50 – у 7 школах.

У 29 школах навчається в загальному від 3 до 10 учнів, у 9 школах учнів більше 500.

Зовсім немає учнів у 4 класі в 5 школах ОТГ, від 50 до 100 четвертокласників є у 8 школах, а більше 100 учнів-випускників початкових класів є у 4 школах.

У 5 закладах освіти немає випускників середньої ланки – дев'ятикласників. Від 1 до 10 учнів 9 класів у 109 школах. У 5 школах ОТГ дев'ятикласників більше 100 в навчальному закладі.

У 2 закладах загальної середньої освіти відсутні випускники-одинадцятикласники. У 37 навчальних закладах ОТГ кількість випускників не перевищує 10, а найбільше випускників – 78 – налічує 1 заклад освіти.

Витрати на 1 учня у 2017 році у 5 навчальних закладах ОТГ становили менше 10 тисяч гривень, а більше 40 тисяч гривень вартує навчання 1 учня у 33 школах [3].

Райони

У районах надають освітні послуги 450 навчальних закладів.

У 2018/19 навчальному році багато закладів освіти змінили свій статус, стали філіями опорних закладів у Бережанському, Гусятинському, Зборівському, Підгаєцькому районах.

25 закладів загальної середньої освіти надають свої послуги у містах, 8 – у селищах міського типу, решта – у селі.

Від 1 до 10 вчителів працює у 106 школах районів області, з них у 11 закладах I ступеня – по 1 вчителю. У 20 навчальних закладах (II-III та I-III ст.) забезпечують навчальний процес більше 40 педагогічних працівників.

У 36 закладах I ступеня, які функціонують у районах області, загальна кількість учнів не перевищує 10.

У 82 школах районів області навчається від 10 до 40 учнів. Від 100 до 500 учнів навчається у 126 закладах освіти, а у 7 школах I-III ст. навчається більше 500 учнів.

У 21 навчальному закладі немає учнів 4 класу, а більше 50 четвертокласників у школі навчаються у семи закладах освіти I-III ступеня.

У 10 школах немає випускників середньої ланки-дев'ятикласників, а у 7 закладах освіти навчається у 9 класах по 50 і більше учнів.

У 5 закладах освіти, що функціонують у районах, немає випускників основної школи, а у 85 школах – навчається від 1 до 10 одинадцятикласників. Більше 30 учнів в 11 класах навчаються у 6 закладах освіти.

У 2017 році в 77 школах витрати на учня становили до 20 тисяч гривень в рік. У 53 закладах освіти районів області вартість 1 учня державі обходилася у більш як 40 тисяч гривень [3].

Висновки

Статистика, зібрана у «Шкільній карті України» та регіональним моніторинговим дослідженням «Освіта Тернопільщини в цифрах і фактах» дозволяє по-новому подивитись на шкільну мережу і довідатись деякі несподівані факти.

Демографічна ситуація в Україні складна, зменшується кількість учнів і в Тернопільській області. Школи, особливо сільські, катастрофічно втрачають учнів. Це пояснюється і тим, що молоді люди, не знаходячи роботи у селі, перебираються у міста, виїжджають у пошуках роботи і кращого життя за кордон. Тому за відсутності учнів і немає школи, або утримання 1 учня для держави обходиться надто дорого і школа закривається. І якщо у 2017 році в Тернопільській області закрилося 5 шкіл, то у 2018 – 18 навчальних закладів припинили своє існування [3].

Основна закономірність, яку можна простежити в даних, полягає в тому, що сільські школи – малі, з напівпорожніми класами та маленьким співвідношенням учнів до вчителів; і що більшим є населений пункт, то більшими, зазвичай, стають школи, класи та пропорції учнів щодо вчителів. Очевидно, що таким чином кількість учнів в розрахунку на одну школу постійно скорочується. У 2018/19 н. р. у школах Тернопільської області здобувають освіту 39032 дітей, а це в середньому в розрахунку на 1 школу по 50 учнів. Освітні послуги надають 2397 педагогічних працівників. Аналогічно скоротилась середня кількість учнів на вчителя [3].

Ключовий компонент, із точки зору дискусій про можливу оптимізацію шкільної мережі: фінансування. Ключова змінна — витрати у розрахунку на одного учня. Ці витрати є більшими у районах із великим відсотком сільського

населення і значно меншими у містах обласного підпорядкування. Середня вартість навчання 1 учня у Тернопільській області у 2017 році становила 23694 гривні [3].

Із наведених фактів можна зробити висновок, що оптимізація шкільної мережі – закриття або об'єднання малих сільських шкіл – є виправданим заходом. І справді, такі дії можуть призвести навіть до деякого поліпшення навчальних досягнень сільських учнів за умови, що буде забезпечено шкільні автобуси (задля збереження доступу до шкіл) та збережено найбільш компетентних учителів і матеріально-технічну базу (задля поліпшення якості навчання). Зекономлені для бюджету кошти потрібно вкласти в зарплату вчителів та капітальні видатки для шкіл. Тому будь-яка економія виправдана лише задля більш ефективного спрямування коштів в освіту [2].

Література

1. Головне управління статистики у Тернопільській області. Загальноосвітні навчальні заклади. URL: www.te.ukrstat.gov.ua. (дата звернення: 19.02.2019).
2. Самохін І. Демографічна криза та нерівність в українській шкільній системі: аналіз нової бази даних "Шкільна карта України". URL: <https://cedos.org.ua/edustat>. (дата звернення: 20.03.2019).
3. Олійник О. Регіональне моніторингове дослідження "Освіта Тернопільщини в цифрах і фактах". URL: <http://monitoringte.blogspot.com>

УДК: 37.036–0534:78

Онищук І.А.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії і методики
дошкільної освіти Кременецької обласної
гуманітарно-педагогічної академії імені Т.Шевченка
ionuschuk@gmail.com

АКТУАЛІЗАЦІЇ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗРОСТАЮЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Постановка та актуальність проблеми. На часі проблема розвитку творчих здібностей зростаючої особистості. Закони України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Базовий компонент дошкільної освіти, зокрема одна з обов'язкових освітніх ліній «Дитина у світі культури», засвідчує, що належний і оптимальний рівень соціально-особистісного розвитку дитини може бути забезпечений через формування в неї чуття краси в її різних проявах, ціннісного ставлення до змісту предметного світу та світу мистецтва, розвиток творчих здібностей, формування, з-поміж інших, художньо-продуктивних навичок, тим самим спрямовуючи педагогів дошкільних навчальних закладів та батьків на розвиток творчого потенціалу дитини-дошкільника. З огляду на зазначене, помітно зростає інтерес науковців до проблеми оптимізації самостійної діяльності зростаючої особистості, створення середовища, сприятливого для різних форм і видів продуктивної діяльності дошкільників,